

ФОРМУВАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНИХ ОСВІТНИХ ТРАЄКТОРІЙ УЧНІВ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ (НА ПРИКЛАДІ ШКІЛ КАНАДИ ТА ФРАНЦІЇ)

Оксана Гаяш

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри фізичної реабілітації,
Державний вищий навчальний заклад
«Ужгородський національний університет»,
E-mail: oksana.haiash@uzhnu.edu.ua

В умовах сьогодення стратегічно важливо забезпечити для всіх дітей рівний доступ до освіти, налагодити якісний освітній процес, тому індивідуальні освітні траєкторії зараз набувають особливого значення.

У Законі про освіту сказано: «Індивідуальна освітня траєкторія – персональний шлях реалізації особистісного потенціалу здобувача освіти, що формується з урахуванням його здібностей, інтересів, потреб, мотивації, можливостей і досвіду, ... суб'єктів освітньої діяльності та запропонованих ними освітніх програм, навчальних дисциплін і рівня їх складності, методів і засобів навчання» [1].

Важливе значення для побудови власної системи індивідуальних освітніх траєкторій для дітей з особливими освітніми потребами в Україні має вивчення досвіду зарубіжних країн, зокрема Канади і Франції.

Основою, на якій будується підготовка школяра з особливими освітніми потребами (ООП), є індивідуальний (персональний) освітній план («projet éducatif individual» або «projet éducatif individualisé (PEI)» [7]). В індивідуальному плані (ІП) прописується освітній маршрут дитини та умови її перебування в закладі освіти. У Канаді, згідно із Законом про школу, ІП виробляється спільно колективом учителів (радою школи), працівниками медико-спеціальної служби, вчителями-спеціалістами відповідного профілю та радником-психологом у тісному зв'язку зі школярем та його сім'єю [6].

Згідно з документом Канади Graduation Portfolio Transition Plan [8] індивідуальний освітній план – це офіційний документ, розроблений для учня з ООП, що описує конкретні індивідуальні та загальні цілі навчання; стратегії

досягнення цих цілей; варіанти адаптації та модифікації програми відповідно до виявлених потреб учня; необхідні додаткові послуги. Крім того, він містить перелік спеціальних освітніх послуг і заходів, що допомагають стежити за досягненнями та просуванням учня з ООП протягом усього періоду навчання. Для учнів з найскладнішими потребами в ІП передбачається до 20 освітніх змін та адаптаційних технологій.

Директор школи відповідає за реалізацію складеної освітньої програми. Він призначає координатора розроблення, документування та реалізації ІП для кожного такого учня. Якщо за частину освітньої програми відповідає фахівець (наприклад, логопед), то він має надавати письмовий звіт про успішність учня на додаток до звіту класного вчителя.

Процес розроблення та реалізації індивідуального плану поділено на п'ять фаз:

1. Визначення/оцінка проблеми.
2. Планування.
3. Реалізація індивідуального плану.
4. Оцінка результатів.
5. Звіт.

Разом ці пункти утворюють взаємопов'язаний гнучкий процес, а не серію з п'яти окремих фаз. Необхідно, щоб від одного етапу до іншого відбувався плавний перехід таким чином, щоб відповідно до потреб дитини можна було вдатися до своєчасної допомоги з боку школи, району, громади та/або регіональних і муніципальних служб.

Найефективніше цей процес здійснюється, коли між вчителями, адміністрацією, персоналом, батьками, учнями та представниками районних/муніципальних служб існує постійна співпраця і спільні консультації.

У кожній школі виділяється персонал для організації спільних консультацій і планування з метою надання підтримки, розбору окремих випадків і за необхідності полегшення використання підходів, запропонованих державою або регіональною та муніципальною адміністрацією.

Канадські педагоги переконані, що успішність учня в здобутті освіти багато в чому залежить від того, наскільки адекватно відбувається планування та формування міцних зв'язків школи з іншими службами та партнерами.

У Франції в інклюзивних класах працює кілька педагогів: учителі та спеціалісти, які обслуговують дітей із ООП, у школах стало «більше вчителів, ніж класів» [4]. Включення у загальноосвітній процес дітей з інвалідністю у Франції здійснюється в чотирьох варіантах:

1. Дитина навчається за звичайними шкільними програмами, але під час перебування в школі та поза школою їй надають додаткові послуги: лікувальні процедури, заходи виховного характеру тощо. Наприклад, дитина з порушенням опорно-рухового апарату навчається у звичайному класі та відвідує адаптаційний центр, який відкрито в даній школі або розташований поблизу.

2. Дитина навчається за звичайними шкільними програмами, користується додатковим доглядом і навчається за індивідуальним освітнім планом. Наприклад, дитина з порушенням зору навчається у звичайному класі й отримує допомогу у підготовці уроків, додаткові заняття з вчителем, відвідує заняття з просторового орієнтування та інші спеціальні корекційно-розвиткові заняття.

3. В основний шкільний час дитина проходить навчання в спеціальному класі за індивідуальним планом (як правило, діти із затримкою психічного розвитку). На заняттях, які не потребують особливих навичок, такі діти займаються за звичайною програмою разом з учнями свого віку (фізкультура і плавання, музичні заняття або спів, малювання тощо).

4. Дитина відвідує тільки спеціальний клас і навчається там за спеціальною програмою (зазвичай діти з порушенням інтелекту). Але при цьому вона бере безпосередню участь у житті школи: спільні сніданки, спільні відвідування заходів, пов'язаних із дозвіллям, участь у спортивних змаганнях і всіляких позакласних заходах.

Докладніше таку класифікацію можна описати таким чином.

Для учнів, чий рівень інтелектуального розвитку дорівнює або близький до рівня здорових однолітків, достатнім є індивідуалізація процесу навчання.

Індивідуалізований підхід до навчання дітей з ООП передбачає: поділ завдань на окремі фрагменти та їх покрокове виконання, надання додаткового часу для виконання роботи в класі або складання домашнього завдання, можливість альтернативної форми відповіді (заміна письмової відповіді усною або відповіді у формі тесту) тощо. Відбувається створення умов для включення дітей з ООП в загальну діяльність класу. Це досягається за допомогою виокремлення єдиних тем і занять, завдяки чому всі учні періодично включаються у виконання спільних завдань [2].

Діти з порушеннями слуху, зору або рухового апарату мають можливість навчатися в «класах шкільної інклюзії» (CLIS). Такі класи діють зазвичай у початковій та середній школі і лише в невеликій кількості дитячих садків. Діти мають можливість перебувати у звичайному шкільному середовищі й здобувати освіту, що відповідає їхньому віку, здібностям, нахилам. Чисельність учнів тут не перевищує 10-15 осіб. Заняття ведуть учителі, які мають диплом про професійну підготовку в галузі шкільної інклюзії і підтримки, а також спеціально навчені службовці, відповідальні за догляд за дітьми та надання їм необхідної допомоги. Протягом усього періоду навчання дітей з ООП ведеться «книжка компетенцій» учнів. У ній фіксуються набуті знання, уміння, навички, успіхи та досягнення для визначення подальшої шкільної орієнтації (профорієнтації). Навчання учнів з інтелектуальними порушеннями пов'язане з обов'язковою зміною змісту освіти, оскільки оволодіння програмою навчання в обсязі загальноосвітньої школи для таких дітей недоступне. У процесі розроблення індивідуального освітнього плану відбираються теми і поняття, обов'язкові для вивчення. Основоположним принципом при цьому є відповідність складеної програми можливостям конкретного учня.

Робота над індивідуалізацією підходів до навчання вимагає від педагога спостережливості, терпіння та уваги до дитини з ООП. У рекомендаціях Міністерства освіти Франції йдеться про те, що оцінка успішності учнів повинна брати до уваги насамперед успіхи, прогрес у навчанні, а не

концентруватися на невдачах. Керівництво навчальних закладів має прагнути створити доброзичливу і толерантну атмосферу, щоб перетворити школу на «спільний дім» для учнів і всіх працівників школи [5].

У середній і старшій школі для дітей із складними порушеннями в поведінці функціонують секції адаптованого загального та професійного навчання (SEGPA). Молодим людям, які навчаються в таких класах, перспектива розвитку дається через набуття професії. Шкільне навчання для них організовується на підставі індивідуальної освітньої траєкторії за принципом «змінних занять» у школі та на підприємстві.

Після закінчення школи і складання належного випускного іспиту молоді люди влаштовуються на роботу у сфері послуг або на промислові підприємства.

Але політика інклюзії дітей з ООП далеко не завжди отримує одностайну підтримку навіть у розвинених країнах. Вона часто нашкоджується на опір, тому що створити відповідне середовище, переробити програми та переглянути технології освіти для навчальних закладів виявилось дуже складною справою. Досить гостро стоїть також питання про спеціальну підготовку вчителів для роботи з дітьми з ООП. Учителі змушені опанувати основи корекційної педагогіки та спеціальної психології, щоб мати уявлення про особливості психофізичного розвитку дітей з обмеженими можливостями здоров'я, методики та технології організації освітнього та реабілітаційного процесу для таких дітей.

Країни, які досягли найбільших успіхів в інклюзивній освіті, володіють щонайменше трьома загальними характеристиками: «якістю підготовки їхніх учителів, спадкоємністю проведеної політики і підвищеним рівнем зобов'язань держави щодо розвитку освіти» [3, с. 27].

Проведене дослідження підтверджує, що ці характеристики притаманні системам інклюзивної освіти Франції та Канади, де поєднання адаптованого змісту навчання з різними видами індивідуальної цілеспрямованої допомоги дає змогу дітям з ООП розвиватися й опанувати програму на доступному для них

рівні, не відчувати себе виключеними з життя суспільства і в міру можливостей будувати свою власну життєву траєкторію.

Список використаних джерел:

1. Про освіту: Закон України від 01.01.2023 р. № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення 20.04.2023).
2. Формальна, неформальна та інші форми безперервної освіти. URL: <http://murzim.ru/nauka/pedagogika/26456.html> (дата звернення 12.04.2023).
3. Education pour tous – L'exigence de qualite. Rapport mondiale de suivi sur l'EPT 2005. Editions UNESCO. 2004. 461 p. URL: <http://unesdoc.unesco.org/images/0013/001374/137403f.pdf> (дата звернення 16.04.2023).
5. La loi d'orientation et de programmation pour la refondation de l'Ecole de la Republique. URL: <http://www.education.gouv.fr/cid72962/publication-au-journal-officiel-de-la-loi-dorientation-et-de-programmation-pour-la-refondation-de-l-ecole-de-la-republique.html> (дата звернення 17.04.2023).
6. Le ministère de l'éducation nationale et de la jeunesse. (Електронний журнал Міністерства національної освіти Франції для педагогів-практиків). URL: <http://eduscol.education.fr> (дата звернення 11.04.2023).
7. Loi sur l'École de la fonction publique du Canada. URL: <http://laws-lois.justice.gc.ca/fra/lois/C-10.13/20120629/P1TT3xt3.html> (дата звернення 17.04.2023).
8. Projet educatif individuel. URL: <http://eduscol.education.fr/cid45894/le-projet-individuel.html> (дата звернення 19.04.2023).
9. Transition Planning. URL: <http://www.bced.gov.bc.ca/graduation/portfolio/> (дата звернення 13.04.2023).